

Opinia Komitetu Regionów „Konkretne podejścia regionalne do zmiany klimatu w UE na przykładzie regionów górskich”

(2012/C 391/06)

KOMITET REGIONÓW

- Odnotowuje, że regiony górskie są bardzo podatne na zmianę klimatu, oraz utrzymuje, iż sprzyjanie integracji działań adaptacyjnych do zmian klimatycznych w regionach górskich powinno stanowić część zakrojonego na szeroką skalę projektu usprawnienia ochrony jednostkowej i zbiorowej, w którym uwzględnione zostaną wszystkie punkty krytyczne związane ze środowiskiem naturalnym, kwestie energetyczne i aspekty społeczne, czyli elementy ściśle ze sobą powiązane.
- Odnotowuje, że w roku 2013 Unia Europejska ma przyjąć strategię adaptacyjną, i jest zdania, iż ogólna strategia tego rodzaju musi mieć wymiar lokalny i regionalny – zgodnie z zapisami art. 174 TFUE – oraz powinna obejmować rozdział poświęcony wyłącznie regionom górskim.
- Zwraca szczególną uwagę na fakt, iż coraz mniej korzystna sytuacja obszarów górskich, która jest spodziewana w nadchodzących dekadach, wymaga większej ilości badań naukowych i właściwego systemu wymiany informacji. Istotne jest, by fundusze przeznaczone na adaptację do zmiany klimatu zostały wyraźnie wyodrębnione w budżecie UE na lata 2014–2020. Należy zaplanować politykę poprawy dostępu do usług świadczonych w interesie ogólnym oraz poprawy ich świadczenia na obszarach szczególnie narażonych.
- Podkreśla, iż ze względu na to, że niemało regionów górskich rozpoczęło już opracowywanie strategii adaptacyjnych, istnieje pilna potrzeba koordynacji celów i ewaluacji wyników. Konieczna jest harmonizacja inicjatyw środowiskowych, podejmowanych dziś przez dużą liczbę niepowiązanych ze sobą stowarzyszeń oraz jednostek badawczych i administracyjnych w regionach górskich.

Sprawozdawca	Luciano CAVERI (IT/ALDE), radny regionu autonomicznego Valle D'Aosta
Dokument źródłowy	Opinia z inicjatywy własnej

I. ZALECENIA POLITYCZNE

KOMITET REGIONÓW

Uwagi ogólne

1. Odnotowuje, że w ostatnich latach powstało w UE wiele opracowań, dokumentów politycznych i projektów naukowych dowodzących tego, że **regiony górskie są bardzo podatne na zmianę klimatu**. Są to terytoria, gdzie na ograniczonym obszarze występują środowiska naturalne zróżnicowane pod względem wysokości, ekspozycji oraz wpływu cyrkulacji atmosferycznych. Również Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC) umieszcza obszary górskie wśród regionów narażonych na największe ryzyko klimatyczne (tzw. hot spoty). W punkcie 4 rozdziału 13 Agendy 21 (Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro, 1992 r.), specjalnie poświęconego regionom górskim, mowa jest o tym, że są one „obszarami najbardziej wrażliwymi na zmiany klimatyczne”. Kwestia ta nie straciła nic na swojej aktualności – również w kontekście konferencji „Rio+20” w czerwcu 2012 r. Obszary górskie obejmują największą część obszarów leśnych w całej Europie. Dlatego działają oczyszczająco, wychwytyjąc znaczne ilości CO₂. Ponadto poprawiają jakość powietrza, ograniczając szkodliwe skutki zanieczyszczenia środowiska; dostarczają też zasobów wodnych i posiadają walory krajobrazowe, ale są podatne na zmianę klimatu. Obszary górskie, podobnie jak strefy nadmorskie, są najważniejszymi obszarami turystycznymi ze względu na klimat, różnorodność biologiczną, bogactwo krajobrazowe, zasoby hydrologiczne, aspekty kulturalne, zabudowę, tradycję i zwyczaje.

2. Podkreśla, że zmiana klimatu ma wpływ na całą Unię Europejską i na cały świat, lecz jej konkretne skutki na danym obszarze, a tym samym niezbędne przygotowania oraz reakcje na nie zależą od wielu czynników. Wszystkie środki podejmowane w reakcji na zmianę klimatu muszą zatem uwzględniać konkretną sytuację danego obszaru. Władze lokalne i regionalne reprezentowane w Komitecie Regionów są więc najważniejszymi partnerami przy opracowywaniu i wdrażaniu odpowiednich rozwiązań.

3. Przypomina, że zmiana klimatu i jej konsekwencje należą do najważniejszych wyzwań stojących w nadchodzących latach przed władzami lokalnymi i regionalnymi w Unii Europejskiej. W tym kontekście najważniejszym zadaniem musi być podjęcie niezbędnych kroków w celu jak największego ograniczenia wzrostu średniej globalnej temperatury (łagodzenie zmiany klimatu), lecz również przygotowania na różnych szczeblach na te nieuniknione zmiany (adaptacja).

4. Podkreśla, że obszary górskie to **ostoje różnorodności biologicznej** zagrożone gwałtownymi zmianami klimatu: 43 % terenów objętych programem „Natura 2000” znajduje się w górach, a 118 z 1 148 gatunków wymienionych w

załącznikach II i IV dyrektywy siedliskowej ma związek ze środowiskiem górskim ⁽¹⁾.

5. Wskazuje na fakt, iż zmiany klimatu, słabo odczuwalne na obszarach nizinnych, potęgują się w regionach górskich i stanowią wartość diagnostyczną umożliwiającą dokonywanie wczesnej oceny zmiany klimatu w skali makro, gdyż są wyjątkowo dobrym polem obserwacji do badań naukowych. Pozwalają też badać rozwój i dokonywać oceny strategii przystosowania się do zmiany klimatu.

6. Po raz kolejny zaznacza, że zachodząca obecnie zmiana klimatu wpływa na: wzrost zagrożeń w zakresie bezpieczeństwa hydrogeologicznego (powodzie, osunięcia), coraz większe ryzyko dla ludzi i infrastruktury, mniejszą dostępność wody – zwłaszcza w lecie (także na terytoriach nizinnych przyległych do gór), zmianę debitu rzek (na obszarach alpejskich spodziewana jest większa częstotliwość występowania susz w lecie i zimowego przybierania wód), topnienie lodowców (od 1850 r. lodowce alpejskie straciły ok. 2/3 swej objętości, a najważniejsze nasilenie tego zjawiska obserwuje się od roku 1985), redukcję wiecznej zmarzliny, mniejszą trwałość pokrywy śnieżnej (szczególnie na wysokościach poniżej 1 500 m), zmiany w częstotliwości schodzenia lawin, zagrożenia dla różnorodności biologicznej oraz migracje roślinno-zwierzęce, zmiany w gospodarce turystycznej (zimowej i letniej), zmiany dotyczące produkcji energii hydroelektrycznej, niepewną sytuację w produkcji rolniczej oraz straty w leśnictwie. Wrażliwość środowiska alpejskiego na gwałtowne zmiany klimatu powoduje, że Alpy są obszarem stale znajdującym się w niekorzystnym położeniu. Wzrost temperatury o +1,5 °C, który nastąpił w Alpach w ostatnich 150 latach, dwukrotnie przekracza średnią światową wynoszącą +0,7 °C ⁽²⁾. Zagrożenia dla alpejskich zasobów wodnych zbadała Europejska Agencja Ochrony Środowiska w roku 2009 ⁽³⁾.

7. Podkreśla, że tradycja i kultura górska opiera się na istotnej koncepcji znajomości środowiskowych możliwości oraz wartości granicznych. Surowe warunki fizyczne na tym obszarze pozwoliły wypracować z czasem subtelne kryteria równowagi i racjonalnego wykorzystania zasobów. Te podstawowe wartości mogłyby stać się częścią nowoczesnej wizji opartej na nowych technologiach, przyczynić się do poprawy świadomości w omawianym zakresie, a także do stworzenia modeli rozwojowych przydatnych nie tylko dla samych regionów górskich, lecz również dla obszarów peryferyjnych. W wielu przypadkach wartości te mogą mieć znaczenie uniwersalne (jak w modelu partnerstwa wiejskiego/miejskiego: RURBAN – TCUM/UE DG REGIO).

⁽¹⁾ Europejska Agencja Ochrony Środowiska (EEA), *Europe's ecological backbone: Recognising the true value of our mountains*, sprawozdanie 6/2010.

⁽²⁾ JRC/WHO, *Impacts of Europe's changing climate*, sprawozdanie 4/2008: http://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2008_4.

⁽³⁾ EEA, *Regional climate change and adaptation. The Alps facing the challenge of changing water resources*, sprawozdanie 8/2009.

8. Zwraca uwagę na to, że zmiana klimatu będzie stanowić większe wyzwanie dla naszego potencjału przystosowawczego niż jakakolwiek przeszkoda, którą ludzkość musiała dotychczas pokonać. Zmiana ta jest tylko częściowym wskaźnikiem bardziej złożonego kryzysu środowiska naturalnego i całej ludzkości, powiązanego z następującymi zjawiskami:

- dostępnością odnawialnych zasobów naturalnych (wody, lasów, zasobów rybnych) i eksploatacją biomasy;
- spadkiem jakości i ilości produktów i funkcji ekosystemu;
- coraz mniejszą różnorodnością biologiczną;
- niestałym charakterem produkcji żywności (wysokie nakłady energii kopalnej do produkcji żywności, malejąca powierzchnia ziem uprawnych, naruszenie równowagi cykli węgla, azotu i fosforu);
- malejącą dostępnością zasobów mineralnych;
- malejącą dostępnością energii kopalnej w niskiej cenie (wzrost cen ropy naftowej);
- zanieczyszczeniem powietrza, wód i gleb oraz rosnącą ilością odpadów niepodlegających biodegradacji;
- przyrostem demograficznym i przepływami migracyjnymi (które wynikają po części ze zmiany klimatu).

9. Podkreśla, że problemy te wywołają różne reakcje społeczno-gospodarcze – w zależności od danego obszaru geograficznego – i wyraża w związku z tym ubolewanie, że jednym z niewielu projektów analizujących wpływ zmiany klimatu na gospodarkę europejską jest projekt PESETA z roku 2009, realizowany przez Wspólne Centrum Badawcze (JRC) UE. Nie uwzględniono w nim jednak regionów górskich.

10. Wskazuje, iż w białej księdze poświęconej adaptacji do zmian klimatu (COM(2009) 147 final) Komisja Europejska dostrzega regionalne zróżnicowanie skutków klimatycznych oraz fakt, iż warunkiem skuteczności każdej strategii adaptacyjnej jest współpraca wszystkich poziomów sprawowania rządów. Adaptacja to proces dynamiczny i długotrwały, który wymaga bliskiego współdziałania decydentów politycznych, badaczy, specjalistów technicznych, przedsiębiorców i administratorów lokalnych.

11. Z zadowoleniem odnotowuje, że wiosną 2012 r. rozpoczęły się konsultacje publiczne w związku z przygotowaniem europejskiej strategii dostosowania, której wdrażanie przewidziano na 2013 r. Uruchomiono także platformę CLIMAT-ADAPT, która jest mechanizmem pozwalającym gromadzić przykłady sprawdzonych rozwiązań oraz planować właściwe działania na poziomie regionalnym i miejskim. W skład platformy wchodzi specjalna sekcja poświęcona górcom.

Cele

12. Utrzymuje, iż sprzyjanie integracji działań adaptacyjnych do zmian klimatycznych powinno stanowić część zakrojonego na szeroką skalę projektu usprawnienia ochrony jednostkowej i zbiorowej, w którym uwzględnione zostaną wszystkie punkty krytyczne związane ze środowiskiem naturalnym, kwestie energetyczne i aspekty społeczne, czyli elementy ściśle ze sobą powiązane.

13. Odnotowuje, że w roku 2013 Unia Europejska ma przyjąć strategię adaptacyjną, i jest zdania, iż ogólna strategia

tego rodzaju musi mieć wymiar lokalny i regionalny – zgodnie z zapisami art. 174 TFUE. Dobrze by było, gdyby w tej europejskiej strategii adaptacyjnej znalazł się rozdział poświęcony wyłącznie regionom górskim.

14. Europejska strategia w dziedzinie adaptacji powinna też obejmować konkretny rozdział poświęcony regionom najbardziej oddalonym, których szczególne uwarunkowania i specyfika zostały uznane w art. 349 TFUE.

15. Zwraca szczególną uwagę na fakt, iż coraz mniej korzystna sytuacja obszarów górskich, której oczekuje się w nadchodzących dekadach, wymaga większej ilości badań naukowych i właściwego systemu wymiany informacji. Istotne jest, by fundusze przeznaczone na adaptację do zmiany klimatu zostały wyraźnie wyodrębnione w budżecie UE na lata 2014–2020.

16. W związku z pojawieniem się nowych trudności spowodowanych zmianą klimatu domaga się zaplanowania polityki poprawy dostępu do usług świadczonych w interesie ogólnym oraz poprawy ich świadczenia na obszarach szczególnie narażonych.

17. Podkreśla, że łagodzenie zmiany klimatu i środki przeznaczone na ten cel powinny otrzymać wyższy priorytet niż adaptacja do zmiany klimatu. Jeśli nie uda nam się znacząco zmniejszyć emisji gazów cieplarnianych określonych w Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, niemożliwe okaże się uniknięcie w przyszłości wzrostu temperatury na świecie, zmiany klimatu i ekstremalnych zjawisk pogodowych, co będzie wywierało wpływ na społeczność lokalne.

18. Wskazuje na potrzebę zdefiniowania ściśle powiązanych ze sobą działań na rzecz rozwiązania bieżących problemów i radzenia sobie z problemami w przyszłości – zwłaszcza w sektorach już objętych programowaniem UE. Oczywiście wiele z tych kwestii powinno być rozpatrywanych w ramach europejskiego systemu demokracji lokalnej zgodnie z zasadą pomocniczości. Przykładami mogą tu być:

- a) maksymalizacja efektywności energetycznej w nowych budynkach oraz dostosowanie budynków istniejących;
- b) utrzymanie i wspieranie wzorów zabudowy w regionach górskich i na obszarach wiejskich oraz opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego i planów wykorzystania zasobów naturalnych umożliwiających rozwój urbanistyki niebędącej rezultatem spekulacji gruntami; zapobiegnie to degradacji krajobrazu, ekosystemów, naturalnych siedlisk i obszarów chronionych oraz zanieczyszczeniu wód i gruntów, a ponadto sprzyjać będzie rozwojowi odpowiedzialnej turystyki, a tym samym utrzymaniu ludności na obszarach górskich;
- c) wprowadzenie rozwiązań opartych na energii odnawialnej w zależności od charakterystycznych cech danego obszaru (energia słoneczna termiczna, fotowoltaiczne systemy zasilania, energia wiatrowa i hydroelektryczna, biomasa) – aż do momentu uzyskania (tam, gdzie to możliwe) samowystarczalności energetycznej; konieczność stosowania zintegrowanych regionalnych planów w zakresie energii, zarządzanie pompowymi zbiornikami hydroelektrycznymi pełniącymi funkcję magazynów retencyjnych energii fotowoltaicznej;

- d) upowszechnianie audytów energetycznych na szczeblu lokalnym i regionalnym;
- e) ograniczenie przepływów energii i materii w społecznościach lokalnych przy zachowaniu tego samego standardu życia (np. „Społeczeństwo 2000 W”, ETH Zürich);
- f) redukcja wytwarzania odpadów i prowadzenie recyklingu na jak największą skalę; upowszechnianie produkcji domowego kompostu z odpadów organicznych;
- g) reaktywacja lokalnych łańcuchów dostaw żywności: wysokiej jakości rolnictwo i hodowla na rzecz utrzymania konsumpcji na miejscu i świadczenia usług handlowych dla turystów, z wyraźnym wsparciem dla rolnictwa polegającego na konserwacji (bez upraw lub z niewielkimi uprawami) oraz rolnictwa i hodowli ekologicznych;
- h) gospodarka leśna regulowana na bazie eksploatacji biomasy drzewnej w celach energetycznych i budowlanych, uwzględniająca wpływ zmiany klimatu; wielkość produkcji zakładów wytwórczych wykorzystujących energię pochodzącą z biomasy nieprzekraczająca rocznych leśnych możliwości wytwórczych; zachowanie chronionych obszarów leśnych; wspieranie zrównoważonego leśnictwa oraz produkcji drewna i biomasy będących zasobami gospodarczymi tych obszarów;
- i) poważne ograniczenie eksploatacji gruntów na potrzeby budowlane i infrastrukturalne;
- j) ograniczenie wymogów w dziedzinie mobilności poprzez zwiększenie wydajności sieci informatycznych i ICT, świadczenie usług informatycznych i umożliwianie telepracy (doprowadziłoby to także do ponownego zaludnienia opuszczonych regionów górskich i zachęciło do przyjazdu turystów);
- k) propagowanie ekologicznie odpowiedzialnej i zrównoważonej turystyki; stworzenie europejskiego centrum monitorowania turystyki, rozwój agroturystyki;
- l) promocja zielonej gospodarki oraz innowacji w środowisku górskim w zakresie: energii, elektroniki, systemów kontroli i monitoringu, badań naukowych i ośrodków kształcenia uniwersyteckiego;
- m) szkolenia i kultura: uwrażliwienie opinii publicznej na tematykę związaną ze zmianą klimatu jest warunkiem zastosowania sprawdzonych rozwiązań klimatycznych i wdrożenia

strategii adaptacyjnej – w tym celu trzeba będzie upowszechniać zagadnienia środowiskowe w szkolnych programach nauczania i za pośrednictwem programów informowania obywateli takich jak tworzenie regionalnych „punktów adaptacyjnych” zajmujących się opracowaniem właściwych strategii na poziomie lokalnym i przekazywaniem informacji mieszkańcom; przykład: australijski ośrodek Victorian Centre for Climate Change Adaptation Research (VCCCAR – www.vcccar.org.au), odpowiedzialny za wdrażanie na szczeblu lokalnym ogólnej strategii krajowej realizowanej przez organ o nazwie National Climate Change Adaptation Research Facility (NCCARF – www.nccarf.edu.au);

- n) programy poświęcone ochronie ludności i zapobieganiu zagrożeniom klimatycznym – wdrażane w oparciu o infrastrukturę, systemy prognozowania i ostrzegania meteorologicznego, szybką wymianę informacji z obywatelami, ćwiczenia poświęcone niedopuszczaniu do powstania szkód i ratowaniu ludności.

19. Podkreśla, iż ze względu na to, że niemało regionów górskich rozpoczęło już opracowywanie strategii adaptacyjnych, istnieje pilna potrzeba koordynacji celów i ewaluacji wyników. Konieczna jest harmonizacja inicjatyw środowiskowych, prowadzonych dziś przez dużą liczbę niepowiązanych ze sobą stowarzyszeń oraz jednostek badawczych i administracyjnych w regionach górskich.

20. Apeluje o monitoring wyników – dzięki wypracowaniu wskaźników skuteczności działań, opisowi osiągnięć czy stworzeniu ujednoczonej bazy danych, w której można zasięgnąć informacji dotyczących projektów i rejestrów energii.

21. Podkreśla na koniec, że przyczyny i następstwa zmiany klimatu muszą być przedmiotem działań na wszystkich poziomach, z uwzględnieniem wielu różnych społeczności geograficznych i w skali globalnej. Często zdarza się, że zwłaszcza najuboższe społeczności na świecie jako pierwsze odczuwają niekorzystne konsekwencje zmiany klimatu i potrzebują szczególnej pomocy. Środki Unii Europejskiej i państw członkowskich powinno się przeznaczać na łagodzenie zmiany klimatu i działania adaptacyjne, zgodnie z priorytetami określonymi w uzgodnionych strategiach i traktatach międzynarodowych, oraz stosować na tym szczeblu, na którym przyniosą one najlepszy skutek. Z tego powodu powinno się zaangażować władze lokalne i regionalne w kształtowanie działań w zakresie łagodzenia zmiany klimatu i adaptacji do tych zmian w celu optymalnego wykorzystania ich wiedzy fachowej i doświadczenia oraz faktu, że znajdują się one blisko obywatela.

Bruksela, 10 października 2012 r.

Przewodniczący
Komitetu Regionów
Ramón Luis VALCÁRCEL SISO